

РЕАЛІЗАЦІЯ МІКРОТЕМИ "НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА" В АМЕРИКАНСЬКІЙ АКАДЕМІЧНІЙ ЛЕКЦІЇ

Статтю присвячено вивченню жанру американської академічної лекції, зокрема, її змістового аспекту, а саме: сегменту, що охоплює макротема 'Наукова дисципліна'. У межах цієї макротемати виокремлено підтеми та відповідні їм мікротемати. Мікротемати як мінімальні змістові елементи за критерієм продуктивності розподілено на основні та периферійні. З'ясовано, що кількість основних змістових елементів (мікротем) є більшою для підтеми 'Теоретичні та прикладні дослідження', ніж для підтеми 'Загальна характеристика'. Отримані висновки ґрунтуються на систематизації фактичного матеріалу, результати якої подано у таблицях.

Актуальність вивчення розумово-комунікативної діяльності людини в усьому розмаїтті її виявів спрямовує увагу дослідників на аналіз різноманітних дискурсів, передусім тих, що втілюють діяльність суспільно важливих інститутів. Зокрема, до кола лінгвістичних спостережень потрапляють науковий [1; 2], педагогічний дискурси [3; 4] та дискурс вищої освіти [5; 6], що має з ними низку спільних рис.

У фокусі нашого аналізу перебуває дискурс вищої освіти США, **об'єктом аналізу** обрано його провідний жанр – лекцію, теоретичним підґрунтям дослідження є положення дискурсології та лінгвістичної генології [7; 8].

Матеріалом аналізу послужили тексти лекцій, прочитані викладачами Єльського університету США з 23 дисциплін та подані на сайті цього університету в мультимедійному форматі. Дисципліни, лекції яких вивчалися, охоплюють гуманітарні, технічні та природничі, а саме: американські студії, англійська література, античні студії, астрономія, афро-американські студії, біомедицинська інженерія, геологія та геофізика, дослідження навколишнього середовища, екологія та еволюційна біологія, економіка, історія мистецтва, іспанська та португальська література, італійська мова та література, історія, клітинна та еволюційна біологія, музикознавство, психологія, політологія, релігієзнавство, соціологія, фізика, філософія, хімія.

Метою цієї статті є аналіз змістових ознак американської лекції як жанру академічного дискурсу, зокрема сегмента її змісту, поданого макротемою 'Наукова дисципліна'.

Виклад основного матеріалу. Вивчення мовних / мовленнєвих властивостей жанру пропонується проводити на основі виокремлення його вербальних характеристик та їх визначення як доміантних / периферійних [8: 135]. Слідуючи цьому принципу загалом, у нашому дослідженні використовуємо його в дещо модифікованому вигляді, а саме: доміантною ознакою вважаємо таку, що є облігаторною, до основних відносно продуктивні, до периферійних – непродуктивні. Отже, критерієм установавання статусу конкретної ознаки виступає її продуктивність, а саме наявність в усіх або в принаймні половині ($\approx 50\%$) дисциплін.

На першому етапі дослідження, з опорою на ієрархічну модель теми дискурсу [9; 10] з'ясовано, що в межах аналізованої макротемати наявні дві підтеми – 'Загальна характеристика' та 'Теоретичні та прикладні дослідження'.

На другому етапі виявлено мікротемати кожної із цих підтем, на третьому етапі дослідження установлено продуктивність виявлених мікротем.

За нашими даними серед мікротем підтеми 'Загальна характеристика' у лекційних курсах із різних дисциплін зафіксовані такі:

'визначення'

У наведеному фрагменті викладач розповідає про основні об'єкти та предмети вивчення навчальної дисципліни:

(1) *So what's this course all about? I would say a lot of the course simply has to do with how the atmosphere and the ocean work. How does the air and the water move and mix in the atmosphere? That's the winds. Also, storms. How do storms – we're going to be talking about in some organized way, I hope, the different kinds of storms: thunderstorms, frontal cyclones, tropical cyclones, and so on. So we're very interested in the basic physics of how the atmosphere and the ocean move* (Geology and Geophysics, Lecture 1).

'методологія'

У даному прикладі мова йдеться про специфіку методології дисципліни:

(2) *And so, these are observational sciences, and this has a different methodology. And it starts, as its name would suggest, with observations <...> The next step is classification <..> Okay, so now. Having classified it, the next step is interpretation* (Astrophysics, Lecture 3).

'історія'

Наведений приклад містить історичні відомості про виникнення наукової дисципліни:

(3) *Engineering became a discipline in about the middle of the 1800s* (Biomedical Engineering, Lecture 1).

'специфіка'

У фрагменті (4) йдеться про специфіку музикознавства, пов'язану з особливостями сприйняття музики, її відмінностями від засвоєння матеріалу інших наукових дисциплін:

(4) *Music is an aurally perceived phenomenon. You can't cram information about music, the sound of music, into your head the night before a test the way you might be able to in an English course or a history course. The way we hear music, the way our mind processes music, is very, very different from this other kind of information, very different from history or economics* (Music, Lecture 1).

'отримані результати'

Наведений фрагмент описує практичні можливості застосування рентген апарату:

(5) *Physicians over the years of having this instrument have learned how to be very sophisticated about looking at these pictures and diagnosing when something is wrong inside the chest, for example* (Biomedical Engineering, Lecture 1).

'термінологія'

Приклад (6) містить інформацію про альтернативну аббревіатуру для позначення приладу, застосованого в медицині та її тлумачення:

(6) *You see these images on computer screens all the time; it's an example of an EKG or ECG, an electrocardiograph* (Biomedical Engineering, Lecture 1).

'знакова система'

Значена мікротема була зафіксована у межах лекцій із двох дисциплін: музикознавства, де знаковою системою є нотний стан та астрофізики, де використовуються формули:

(7) *Musical notation is a particularly Western phenomenon, and when you stop and think about it only we in the West, and by West what I mean is the United States and Canada and Western Europe and Russia, parts of South America, only we use musical notation and we use it principally for our high art music* (Music, Lecture 3).

'рівень сучасного розвитку'

Наступний приклад містить інформацію про набутки проведених досліджень та теперішні можливості учених:

(8) *We have developed over the last 100 years or so the ability to take cells out of a person, or cells out of an animal, and keep those isolated cells alive in culture for extended periods of time: this technology is called cell culture technology* (Biomedical Engineering, Lecture 2).

Серед мікротем підтеми *'Теоретичні та прикладні дослідження'* у курсах лекцій із вивчених дисциплін зафіксовані такі:

'теоретичні відомості'

Ця мікротема займає більшу частину лекційного матеріалу переважно гуманітарних дисциплін, які є фундаментальними. Зокрема, у наведеному прикладі мова йдеться про марш протесту у Вашингтоні та реакцію уряду на нього:

(9) *Kennedy is simply horrified. But the civil rights leaders have no intention of backing down. The march happens at the very end of August 1963, August twenty-eighth. Just over a month before the march, Kennedy relents and actually endorses it* (African American Studies, Lecture 15).

'проблеми'

Приклад (10) містить виклад проблеми, а саме невідповідність теоретичних уявлень про планети спостереженням учених:

(10) *This is what's called the geocentric model; Earth at the middle. It's associated with the name of a Greek astronomer named Ptolemy. The problem with this model is very simple. Namely, that if you actually go out and observe where the planets, and the Sun, and the Moon are night after night after night it doesn't work very well. So, this doesn't fit the observations* (Astrophysics, Lecture 1).

'джерела'

Наведений фрагмент містить інформацію про джерела інформації, їх вихідні дані:

(11) *So if you go to the Biological Journal of the Linnaean Society for 1858, which is in the Yale Library, you can look up the back to back papers by Alfred Russel Wallace and Charles Darwin in which the idea of Natural Selection is laid out. And then Darwin rushes his book into print. So he has been working on a book that was probably going to be about 1200 pages long, and instead he publishes an abstract of it, which he calls "The Origin of Species", which is about 350 pages long. And it sells out on the first day, sold all 6000 copies on the first day, and has remained in print ever since* (Ecology and Evolutionary Biology, Lecture 1).

'експеримент'

Приклад (12) ілюструє опис умов проведення експерименту, а саме наявність певних матеріалів:

(12) *We assume we have some material, and this could be anything, but let's think about it in the simplest possible way. It's some uniform material, at least initially. Maybe it's steel, maybe its rubber, plastic; maybe it's some biological material like a muscle or some other kind of tissue, skin, an artery. Let's just think about rubber for the beginning, maybe even a rubber band* (Biomedical Engineering, Lecture 18).

Аналіз продуктивності виокремлених мікротем засвідчив, що в межах підтеми 'Загальна характеристика' основною є мікротема 'визначення' (міститься в лекціях з усіх 23 дисциплін), до периферійних належать 'термінологія' (11 дисциплін), 'специфіка' (6 дисциплін); 'методологія' (5 дисциплін), 'отримані результати' (4 дисципліни), а також 'історія', 'знакова система' та 'рівень сучасного розвитку' (по 2 дисципліни кожна), що ілюструє таблиця 1.

Таблиця 1.

Продуктивність реалізації мікротем підтеми 'Загальна характеристика' у лекціях з різних дисциплін

Мікротема	Кількість дисциплін	Перелік дисциплін
визначення	23	американські студії, англійська література, античні студії, астрофізика, афро-американські студії, біомедицинська інженерія, геологія та геофізика, дослідження навколишнього середовища, екологія та еволюційна біологія, економіка, історія мистецтва, іспанська та португальська література, італійська мова та література, історія, клітинна та еволюційна біологія, музикознавство, психологія, політологія, релігієзнавство, соціологія, фізика, філософія, хімія
термінологія	11	англійська література, астрофізика, афро-американські студії, біомедицинська інженерія, іспанська та португальська література, італійська мова та література, геологія та геофізика, економіка, клітинна та еволюційна біологія, музикознавство, хімія
специфіка	6	астрофізика, біомедицинська інженерія, екологія та еволюційна біологія, клітинна та еволюційна біологія, музикознавство, фізика
методологія	5	американські студії, англійська література, астрофізика, екологія та еволюційна біологія, хімія
отримані результати	4	біомедицинська інженерія, геологія та геофізика, історія мистецтва, хімія
історія	2	біомедицинська інженерія, хімія
знакова система	2	астрофізика, музикознавство
рівень сучасного розвитку	2	астрофізика, геологія та геофізика

У межах підтеми 'Теоретичні та прикладні дослідження' до основних належать мікротемати 'теоретичні відомості' (міститься в лекціях з усіх 23 дисциплін) та 'джерела' (12 дисциплін), у той час як периферійний статус має мікротема 'проблеми' (9 дисциплін) та мікротема 'експеримент', зафіксована в лекціях з однієї дисципліни, що ілюструє таблиця 2.

Таблиця 2.

Продуктивність реалізації мікротем підтеми 'Теоретичні та прикладні дослідження' у лекціях з різних дисциплін

Мікротема	Кількість дисциплін	Перелік дисциплін
теоретичні відомості	23	американські студії, англійська література, античні студії, астрофізика, афро-американські студії, біомедицинська інженерія, геологія та геофізика, дослідження навколишнього середовища, екологія та еволюційна біологія, економіка, історія мистецтва, іспанська та португальська література, італійська мова та література, історія, клітинна та еволюційна біологія, музикознавство, психологія, політологія, релігієзнавство, соціологія, фізика, філософія, хімія
джерела	12	американські студії, англійська література, дослідження навколишнього середовища, екологія та еволюційна біологія, економіка, історія, іспанська та португальська література, італійська мова та література, політологія, релігієзнавство, філософія, хімія
проблеми	9	англійська література, астрофізика, біомедицинська інженерія, геологія та геофізика, дослідження навколишнього середовища, економіка, італійська мова та література, політологія, хімія
експеримент	1	біомедицинська інженерія

Викладене дає можливість дійти **висновку**, що змістовий сегмент американської академічної лекції, охоплений макротемою 'Наукова дисципліна', складається з двох частин (підтем), кожна з яких охоплює основні та периферійні жанрові елементи (мікротеми), причому кількість основних є більшою для підтеми 'Теоретичні та прикладні дослідження' порівняно з підтемою 'Загальна характеристика'.

Перспективою роботи є аналіз структурних жанрових елементів американської академічної лекції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільченко О. М. Етикет англomовного наукового дискурсу / Ольга Михайлівна Ільченко. – К. : Політехніка, 2002. – 288 с.
2. Шепітько С. Компоненти наукового дискурсу / С. Шепітько // Наукові записки : № 89 (5), 2010. – С. 164–166.
3. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / Владимир Ильич Карасик. – В. : Перемена, 2002. – 331 с.
4. Каратанова О. А. Лингвистически релевантные нарушения педагогического дискурса : автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / Каратанова Ольга Анатольевна. – Волгоград, 2003. – 20 с.
5. Сушкова Н. Усний англomовний академічний дискурс : структура, семантика та прагматика [Електронний ресурс] / Н.Сушкова // Humanities & Social Sciences. – 2009. – Режим доступу до журн. : <http://ena.lp.edu.ua>.
6. Шпенюк І. Є. Лінгвокультурні особливості американського науково-академічного дискурсу [Електронний ресурс] / І. Є. Шпенюк // Лінгвістика 21 століття : нові дослідження і перспективи, 2012. – Режим доступу до журн. : <http://archive.nbuv.gov.ua>.
7. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генеології / Флорій Сергійович Бацевич. – Л. : Академія, 2006. – 248 с.
8. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генеологія наукової комунікації : [монографія] / Т. В. Яхонтова. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с.
9. Кудоярова О. В. Дискурсотворча роль теми у професійному конфліктному спілкуванні англomовних медиків (на матеріалі персонажного мовлення) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Кудоярова Ольга Вікторівна. – Харків, 2007. – 20 с.
10. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / Михаил Львович Макаров. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2003. – 280 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Il'chenko O. M. Etyket anglomovnoho naukovoho dyskursu [Etiquette in the English Scientific Discourse] / Olga Mykhailivna Il'chenko. – K. : Politekhnik, 2002. – 288 s.
2. Shepit'ko S. Komponenty naukovoho dyskursu [Components of the Scientific Discourse] / S. Shepit'ko // Naukovi zapysky [Scientific Notes] : № 89 (5), 2010. – S.164–166.
3. Karasik V. I. Yazykovoii krug : lichnost', kontsepty, dyskurs [Language Circle : Personality, Concepts, Discourse] / V. I. Karasik. – M. : Gnozis, 2004. – 390 s.
4. Karatanova O. A. Lingvisticheskie relevantnye narusheniia pedagogicheskogo diskursa [Linguistically Relevant Malfunctions of the Pedagogical Discourse] : avtoref. diss. na soisk. uchen. stepeni kand. filol. nauk : spets. 10.02.19 "Teoriia yazyka" / Karatanova Ol'ga Anatol'evna. – Volgograd, 2003. – 20 s.
5. Sushkova N. Usnyi anglomovnyi akademichnyi dyskurs : struktura, semantika ta pragmatyka [Oral English-Language Academic Discourse : Structure, Semantics and Pragmatics] [Elektronnyi resurs] / N. Sushkova // Humanities & Social Sciences. – 2009. – Rezhym dostupu do zhurn. : <http://ena.lp.edu.ua>.
6. Shpeniuk I. E. Lingvokul'turni osoblyvosti amerykans'kogo naukovo-akademichnogo dyskursu [Lingual Cultural Peculiarities of the Scientific Academic Discourse] [Elektronnyi resurs] / I. E. Shpeniuk // Lingvistyka 21 stolittia : novi doslidzhennia i perspektyvy, 2012 [Linguistics of the XI Century, 2012]. – Rezhym dostupu do zhurn. : <http://archive.nbuv.gov.ua>.
7. Batsevych F. S. Vstup do lingvistichnoi genologii [Introduction to the Linguistic Genealogy] / Florii Sergiiovich Batsevych. – L. : Akademiia, 2006. – 248 s.
8. Yakhontova T. V. Lingvistichna genologiya naukovoii komunikatsii [Linguistic Genealogy of the Scientific Communication] : [monographia] / Tetyana Vadymivna Yakhontova. – L. : Vydavnychiy tsentr LNU im. I. Franka, 2009. – 420 s.
9. Kudoiarova O. V. Dyskursotvorcha rol' temy u profesiinomu konfliktnomu spilkuванні anglomovnykh medykiv (na materialii personazhnogo movlennia) [The Discourse Organizing Role of Theme in the Professional Conflict Communication of English-Speaking Medical Workers (Based on the Literary Characters Speech)] : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 / Kudoiarova Ol'ga Viktorivna. – Kharkiv, 2007. – 238 s.
10. Makarov M. L. Osnovy teorii diskursa [Basics of the Discourse Theory] / Mihail L'vovich Makarov. – M. : ITDGK "Gnozis", 2003. – 280 s.

Матеріал надійшов до редакції 18.06. 2013 р.

Рябых Л. М. Реализация макротемы 'Научная дисциплина' в американской академической лекции.

Статья посвящена изучению жанра американской академической лекции, в частности, ее содержательного аспекта, а именно: содержательного сегмента, который включает макротема 'Научная дисциплина'. В рамках этой макротемы выделены подтемы и соответствующие им микротемы. Микротемы как минимальные смысловые элементы по критерию продуктивности

разделены на основные и периферийные. Выяснено, что количество основных содержательных элементов (микротем) больше в подтеме 'Теоретические и прикладные исследования', чем в подтеме 'Общая характеристика'. Полученные выводы основываются на систематизации фактического материала, результаты которой представлены в таблицах.

Ryabikh L. M. The Realization of the Theme "Scientific Discipline" in the American Academic Lecture.

The research focuses on the study of the content aspect of the lecture – a genre in the American academic discourse. In particular, the article deals with the lecture content segment corresponding to the theme 'Scientific discipline'. Proceeding from the notions of discoursology and linguistic generology, the theme under study is analyzed as for subthemes and topics it contains, while the latter are classified into basic and peripheral genre content elements. The material for the research is represented by the lectures on 23 disciplines given by the Professors of Yale University. These lectures were taken from the University site where they are given in multimedia format. The method of the text interpretation was used for establishing subthemes and topics belonging to the studied theme. The method of the quantitative analysis was employed for revealing the basic / peripheral status of each topic. As a result, it is proved that the theme 'Scientific Discipline' in the American academic lecture comprises two subthemes – 'General definition' and 'Theoretical and Applied Studies', the first of them falling into eight and the second into four topics. The basic / peripheral topics are defined as such on the basis of their realization in the lectures of more / less than half of the studied disciplines. The subtheme 'General Definition' appeared to contain one basic and seven peripheral content elements (topics), while the subtheme 'Theoretical and Applied Studies' – two basic and two peripheral ones.